

1837: Januarja — 3. izdaja »Evgenija Onjegina« (v treh dneh razprodanih dva tisoč izvodov). 27. januarja Puškinov dvoboj z D' Anthèsom, 29. januarja, nekaj pred tretjo uro popoldne umre Puškin zaradi rane, ki jo je dobil v dvoboju. 1. februarja maša za Puškina v Peterburgu (toda ne javna). 5. februarja odpeljejo pesnikovo truplo v Svete gore (sedaj Puškinskoje). Revije in časopisi ne smejo pisati o Puškinu. Za pesem »Puškinova smrt« preženejo Lermontova na Kavkaz. N. Bahtin. — Prevedla V. Š.

TRI RAZSTAVE

G. A. Kos — Maleš — Gorše.

V oktobru 1936 je umetniška skupina slikarjev G. A. Kosa, M. Maleša in kiparja Fr. Goršeta priredila v Jakopičevem paviljonu svojo drugo razstavo. Avtorji ne kažejo niti oblikovne, še manj idejne sorodnosti, kar so občutili tudi sami, ko so razstavili strogo ločeno po sobah.

Največ dognanih del je razstavil G o j m i r A n t o n K o s, ki je to pot zbral zgolj pokrajine in tihožitja. Videti je, da gre spopolnitvi nasproti. Njegova olja postajajo toplejša, iskrenejša. Koloristična dovršenost tega pri nas redkega resničnega slikarja se je še stopnjevala, dozorel je tudi njegov okus in čisto svojsko, malce trpko lepotno občutje. Najznačilnejše njegovo bistvo je nekam zadržana, skoro zatajena odličnost in globok smisel za moč čiste sočne barve. Da je ta realist zmožen tako nežnih nastrojenj, kakor so jih izžarevale nekatere pokrajine (na pr. Šmarna gora), je bilo pravo presenečenje.

M i h a M a l e š je razstavil več slik v temperi, vrsto monotipij in risbe. V slikah, ki so v bistvu le variacije že znanih grafičnih tém, prevladuje močno preprosta, sentimentalno pripovedna simbolika, ki učinkuje prej naivno, kot pa skrivnostno ali prepričevalno. Plakatno slikane kompozicije ne kažejo globokega barvnega občutja, ki je bolj izrazito v monotipijah. Zdi se mi, da so ti slikarski eksperimenti le nekakšna preizkušnja moči in da Maleš niti sam vanje ne verjame. Še manj mu more gledalec, kateremu ostane simbolika nerazvozljana uganka, ki se ponekod sprevrže skoro v karikaturu.

O kiparju F r a n c é t u G o r š e t u sem več pisal ob njegovi zadnji kolektivni razstavi. Gorše je zelo priden in pošten oblikovalec, ki mu ni za nekiparsko slikovitost, še manj za čustveno nadomeščanje pravega plastičnega učinkovanja. Najboljši je tam, kjer se predaja groteskno razgibani, nekoliko anekdotsko pobarvani prešernosti.

Razstava mladih.

Lani novembra je sedem slikarjev v družbi treh kiparjev pokazalo svoja dela, nekateri med njimi prvence. Treba je precej ugotoviti, da vsi člani te, najbrž čisto po naključju nastale umetniške skupine niso res mladi in da med njimi ni domala nobene skupne programske črte, niti enotnega hotenja. V splošnem je ta prvi njihov nastop zapustil občutek zelo neenakomernih zmožnosti in vzbudil vtisk povprečnosti, ki ji do resne in zrele dognanosti manjka še mnogo, mnogo.

F r a n c e P a v l o v e c je odličen kolorist, ki zna z velikim okusom ubrati vrsto žlahtnih, hladnih (modrih, zelenih, sivih) tonov v skladno sozvočje. Časih žal ostane samo na površini, da nimaš vtiska telesnosti. Škoda tudi, da je v izvršitvi mnogokrat nemir in da zato učinkujejo dela pogostoma kot nedovršene skice. Zdi se mi, da je to dediščina impresionizma, odkoder je slikar izšel. Pavlovec je med mlajšimi menda edini, ki je res samó slikar. V njegovih slikah ni nič literature, niti gole dekoracije, pač pa mnogo čustvene topline.

Maksim Sedej je pokazal več figuralnih kompozicij. Videti je, kako se slikar, ki je izšel iz grafike, bori s problemom oblike in kompozicije, kako skuša rešiti vprašanje barve na svojski način. Sedaj je tenkočuten za barvo, nežno lirična narava, ki se ji stroga, kar arhitektonsko smotrna kompozicija modernih italijanskih klasicistov ne prilega. Občutje je dosti prearahlo, da učinkujejo njegove slike ponekod nekam zasanjano in neživljenjsko, kakor prizori iz umetnega ozračja cvetličnjaka. Sedejeva moč je zaenkrat še v liričnem, iskrenem, čisto osebnostnem izpovedovanju.

France Mihelič je izrazit grafik. Sicer je razstavil več živahnih prizorov iz kmetškega življenja, slikanih s tempera barvami, so pa te slike navzlic barvi čisto grafično zasnovane. Mihelič, ki je précej ob prvem nastopu s fantastično sanjskimi podobami pokazal darovitost in osebno noto, je očitno že prebolel to prvo dobo boleznega svetožalja. V novejših delih ni več te težke móre, ki je dajala prvim svoj nezdravi pečat, ostala je pa živa iskrenost, ki kaže razvit opazovalni dar.

Najmlajši člani te skupine, Zoran Didek, Dore Klemenčič in Zoran Mušič, so pokazali premalo, da bi bilo mogoče izreči zaključeno sođbo. Čudno za te mlade slikarje je, da ob začetku poti nimajo pokazati več in bolj izbranih plodov svojih rok.

Med kiparji gre prvo mesto Zdenku Kalinu, ki je pokazal solidno znanje in dobro obvladanje gradiva. Zlasti je krepak v dobro pogojenih portretih. — Prvič je razstavil Alojzij Kogovšek. Ni brez talenta in kaže očitno dekorativno nagnjenost, ki ga grozi mestoma zavesti skoro v mehkužnost. Med skicami so posamezne prav zanimive. Javnosti je že znan Karel Putrih. Njegovo plastično delo ni brez zanosa, je krepko in pogumno, čeprav morebiti v podrobnostih še malce negotovo in vplivano.

Pojav zase je bil Stane Kregar. Z njim smo dobili — sicer precéj kasno — surrealista čistega kova. Ta izrazni način, ki se je na Francoskem, odkoder se je pred desetletji širil po Evropi, že do dobra preživel, je našel v njem zapoznelega, pa zato nič manj strastnega privrženca. Kregarjeve oljne slike, pa naj predstavljajo školjke ali meditacijo na terasi, Salomo ali romarja, prebujajoči se fantom ali predsmrtno pesem — to so značilni naslovi nekaterih slik — so »nadresničnostni« prividi, čutno oblikovane podobe iz bolešno izkrivljenega sveta. Simbolika je nenaravna, primitivna in vendar bolno nesmiselna. Njegova fantazija je zgolj razumska konstrukcija, pogostoma neresna in ponekod skoro smešna. Umetniškega zagona je v teh spačenih podobah iz podzavesti zelo malo, čeprav kaže slikar velik kolorističen smisel. Navzlic temu je vendarle Kregarjevo delo očitno iskren izraz svojstvenega in globokega doživljanja. Spomnimo se le ne Salomo: ta zatohla, nezdrava poltenost, ki s tolikšno silo in strastjo izvira iz prizora, kjer na videz ni prav nič nenavadnega, je s svojo čutnostjo tako prepričevalna, kakor more biti samo resnično življenje. Nasproti simboličnim Maleševim poskusom je tod čutiti nujnost in moč, ki je tam ni.

Božidar Jakac.

Začetek decembra je Božidar Jakac razstavil pasteles in risbe z Norveškega, zbirko dolenskih pokrajinskih motivov in nekaj ljubljanskih vedut.

Jakac je danes gotovo najplodovitejši, pa tudi najboljši slovenski pastelist. V ti tehniki si je pridobil izredno virtuoznost. Njegovemu čustvenemu značaju je mehko pastela še prav posebno primerna. Časih ga izvabi prav do skrajne meje umetnostno še dopustnega. Lirizem, ta Jakčeva najintimnejša usmerjenost, gre tako daleč, da prekvasi tudi najbolj različne motive, da učinkujejo enotno. Posamezne pasteles, ki predstavljajo skandinavske mo-

tive, komaj razločiš od dolenskih. Vselej vidiš le Jakca, gledaš določeno pokrajino čisto z njegovimi očmi. Najboljši so pasteli, ki prikazujejo nejasno svetlobo umirajočega dneva, trepetanje bledega pomladnega sonca, oblačno, deževno morsko pokrajino. Dih svežine, preprostosti in programsko neobtežene, vase verujoče naturnosti dela Jakčeve pastele privlačne.

Med olji je poskus Prešernovega portreta pač le bolj rezultat trezne znanstvene rekonstrukcije, kot pa plod resnične umetniške intuicije. Mnogo boljša sta malce starinsko nadahnjeni portret mons. Steske in velika, ostro označena materina podoba. Risani portreti kažejo sicer veliko spretnost, dober okus in mnogokrat presenetljivo dojetje modelovega značaja, niso pa vsi enako izraziti. Tehnično dovršeni na škodo notranjega izraza kažejo mnogi znamenja zgolj oblikovne virtuoznosti. S temi prikupnimi portretnimi risbami si je ustvaril Jakac svoj tip sodobnega meščanskega portreta, ki ni brez osebnostnega značaja.

* * *

Z Jakčevo razstavo se je končala lanska razstavna sezona. Pokazala ni mnogo novega, še manj pomembnega, izjemi sta bili razstavi bolgarskih grafikov in Franceta Kralja. Videti je, da so se vse nekdanje idejne skupine razbile, da umetniki delajo in životarijo vsak sam zase in da skupnosti ni mogoče ustvariti niti v najbolj skupnih, prav vsem nujno življenjskih rečeh. Zato tudi ni prišlo lani do velike skupne umetnostne prireditve, kakršne bi nam bile vsaj po enkrat na leto zelo potrebne. Tako ni pravega pregleda domačega umetniškega ustvarjanja, primerjanje in s tem pravilnejše ocenjanje je pa sploh skoro nemogoče. Čudno, da stiska teh dni ne izuči slovenskih upodablajočih umetnikov, ki jim je življenje nepretrgana veriga revščine in pomanjkanja. Na večje načrte, na širše zasnove ni v takih ozkih razmerah niti misliti, tako ostane umetniku končno le dvoje: ali se vdaj okusu povprečnega naročnika, ali pa se pripravi na donkihotsko borbo s predsodki, okorelostjo in neumevanjem.

K. Dobida.

OB KRITIKAH „PREŠERNA“

Prešernoslovske arhivalije.

V smeri iskanja novih Prešernovih tekstov je imela moja prva knjiga »Prešerna« nekaj uspeha, ker je pripravila več lastnikov neobjavljenih rokopisov, oziroma poznavalcev takih tekstov do sklepa, da nanje opozorijo.

Še med tiskanjem knjige mi je javil g. F. S. Šegula v pismu z dne 25. januarja 1936 iz Maribora, da je našel med »zadnjimi ostanki« Stritarjeve ostaline Prešernov rokopis (»polovico osminke ene pole«) z epigramom »na mlađo paro« Slomška, ki da priča, kako je Kosar leta 1863. »besedilo potvoril«, a Stritar leta 1866., čeprav je »že skoraj celo gotovo imel ta pravopis Prešernov pri roki«, vendar »objavil le Kosarjevo potvorjeno besedilo«. Obvestila nisem mogel preveriti, ker mi je gospod župnik dne 25. februarja 1936 sporočil, da je medtem rokopis propadel. Mislim pa, da g. Šegula v prvem pismu ni pravilno sklepal. G. dr. Fran Kovačič nam je namreč poslal meseca maja 1936 v Ljubljano poročilo, da se glasi epigram v Slomškovem rokopisnem popisu iz 1837 takole (v transkribciji iz bohoričice):

Ker stara para z'lomek (Teufel) devištva preveč vzél,
je mlaši (!) njega, Zlomšek, predajat' ga začél.

Glavna Kosarjeva »potvora« sta torej narekovaja za »Devištvo«. Intenzivnejše spremembe teksta bi morale iti na račun Slomška samega, o katerem pa ni verjetno, da bi si jih bil dovolil.